

**Rapport till KB som underlag för remissvar på kulturutredningen; omvärldsanalys och skiss på svensk modell för biblioteksinnovation.
Av Bjarne Stenquist**

Omvärldsanalys

Finland

Finland har idag tre nationella aktörer på folkbiblioteksområdet; Undervisningsministeriets biblioteksavdelning, Centralbiblioteket i Helsingfors, samt Nationalbibliotekets avdelning för Nationell Biblioteksnettservice.

Av dessa är undervisningsministeriets biblioteksavdelning den starkaste. Det speciella med Finland är att man på Undervisningsministeriets Kulturpolitiska avdelning har tre heltidstjänster inriktade på folkbiblioteksfrågor. Dessutom finns tio biblioteksinspektörer fördelade på landets fem län, vilka bland annat rapporterar och samlar statistik åt ministeriet, liksom bistår i fördelningen av utvecklingsanslag. Någon annan ministeriet underställd organisation som Kulturrådet i Sverige, Styrelsen för Bibliotek och Medier i Danmark eller ABM-Utvikling i Norge finns inte i Finland. Det betyder att Undervisningsministeriets tjänstemän är direkt involverade i folkbiblioteksfrågorna, bland annat vad gäller att utveckla bibliotekslagstiftningen och arbeta fram övergripande strategier.

Undervisningsministeriets biblioteksavdelning har också en stark ställning i kraft av sin roll som finansär av en stor del av utvecklingsarbetet i bibliotekssektorn.

Till att börja med har ministeriet en fond på €4,5 miljoner för renovering och nybyggnation av kommunala bibliotek, liksom för anskaffande av bokbussar. På detta område betalar ministeriet mellan 25 och 50 procent av den enskilda kommunens utgifter.

Dessutom fördelar ministeriet drygt €2 miljoner till de nitton landskapsbiblioteken., vilka alla har större stadsbibliotek som ”värdar”. Landskapsbiblioteken har traditionellt ungefär samma roll som i Sverige (fjärlån, kompletterande medieförsörjning), men har allt mer tagit på sig uppgiften som motorer för att uppmuntra lokalt och regionalt bibliotekssamarbete.

Ministeriet har också ett årligt anslag på ca. €500,000 för läsfrämjande åtgärder, som bland annat fördelas ut via länsstyrelserna.

Den kanske intressantaste posten i ministeriets budget är de ca. €1,8 miljoner som går till utvecklingsinsatser på folkbiblioteksområdet, en summa som förstärkts med ytterligare en miljon euro 2009. Av denna summa avsätts årligen €500,000 till att drifva och utveckla portalen biblioteken.fi., som bl.a. innehåller Fråga Bibliotekarien. Med återstående €2,3 miljoner kan ministeriet finansiera både mindre projekt (t.ex. installation trådlöst nätverk i ett enskilt bibliotek) liksom större projekt på regional basis.

En del av utvecklingspengarna, €170,000, går oavkortat till Centralbiblioteket i Helsingfors, som drivs av Stadsbiblioteket i Helsingfors. Centralbiblioteket inrättades redan 1981, bl.a. för kompletterande litteraturinköp, men fungerar nu mer som utvecklingscentral för de kommunala biblioteken. Projekt som nyligen finansierats av Centralbiblioteket är, till exempel, ett nytt system för att mäta antalet besök på webben, liksom finansiering av ett ”strategiskt råd” för de långsiktiga biblioteksfrågorna.

Inräknat en del andra anslag fördelar Undervisningsministeriet årligen ca 11 miljoner euro i olika anslag till folkbiblioteken.

Till stöd för Undervisningsministeriets arbete finns sedan 2003 ett råd sammansatt av representanter för varje landskapsbibliotek samt en bibliotekschef från varje landskap (inalles 40 personer). Rådet har inga formella maktbefogenheter gentemot biblioteken, men har visat sig vara viktigt för att, genom sina protokoll, skapa samförstånd i större, övergripande frågor. Centralbiblioteket driver och utvecklar även Biblioteken.fi, de €500,000 som ministeriet anslår i för detta ändamål går alltså direkt till Centralbiblioteket.

När Nationalbiblioteket för några år sedan fick sitt verksamhetsområde utvidgat till att även omfatta folkbiblioteken uppstod oklarheter om gränsdragningen gentemot Centralbiblioteket. Nu har dock ansvarsområdena tydligare avgränsats till att gälla tjänster åt folkbiblioteken vad gäller digitalisering, licensavtal för elektroniskt material osv. Nationalbiblioteket har också skapat en samsöksportal, Nelly, som i viss mån kompenserar för Finlands avsaknad av en nationell, sökbar, katalog. Nationalbibliotekets avdelning för Nationell Biblioteksnätsservice är också mitt uppe i att utveckla ett gränssnitt för digitaliserat material som ska vara gemensamt för högskolebibliotek, folkbibliotek, arkiv m.fl.

Undervisningsministeriet finansierar Nationalbibliotekets arbete på folkbiblioteksområdet (inkl. inköp av licenser) med €700,000 per år.

De stora framtidsfrågorna i Finland handlar om nationella tekniklösningar, kompetensutveckling av personal, inte minst runt frågor som gäller Web 2,0 och sociala medier, som allt mer utvecklar sig till livsstilsfrågor. Mycket kraft läggs också liksom utveckling av själva biblioteksrummet, en gemensam, ”tredje”, plats, välkomnande och välförsedd. Även frågan om en nationell samkatalog utreds,

Danmark

Det danska bibliotekslandskapet har genomgått stora förändringar de senaste åren. Den kanske viktigaste förändringen är den kommunreform som minskade ner antalet kommuner från knappt 300 till 98. Denna ledde även till omfattande sammanslagningar av kommunala bibliotek, vilket i sin tur förde med sig att 134 biblioteksfilialer lades ner, oftast de minsta med lägst besöksiffror. Antalet regioner (amter) minskades från 16 till fem samtidigt som de tömdes på mycket av sitt innehåll (till exempel trafikfrågor). Den enda större uppgift som nu återstår är hälso- och sjukvård. Men mycket pekar på att sjukhusen kommer att förstatligas, varför Danmark går mot en renodling av två nivåer: den kommunala och den statliga.

Den statliga biblioteksstyrelsen slogs nyligen samman med den danska tillsynsmyndigheten på medieområdet (som bl.a. handlägger frågor som gäller public service och tidnings/tidskrifts stöd) och heter nu Styrelsen för Bibliotek och Medier (BM). Detta har dock inte förändrat styrelsens roll på biblioteksområdet. BM legitimitet som nationell koordinator grundar sig på lagen om biblioteksverksamhet och på Finanslovens beskrivning av styrelsens verksamhet.

BM är en mycket tydlig aktör på biblioteksområdet, framför allt på folkbiblioteksområdet. Till vissa delar ligger universitetsbiblioteken utanför BM domvärjo. Det som BM bl.a. gör på högskoleområdet är att man finansierar Danmarks Elektroniske Fag- og Forskningsbibliotek (Deff) med 20 miljoner DKK/ år samt köper in licenser för e-material för 130 miljoner

DKK/år, vilket dock betalas av universiteten. BM reglerar också lånesamarbetet och har ansvar för gemensamma standarder.

BM har varit pådrivande för att skapa biblioteken.dk, den portal och katalog som är gemensam för forsknings- och folkbiblioteken, och den ”körordning” med vilken böcker beställda via bibliotek.dk körs hem till beställaren (alt. till närmaste bibliotek) liksom i tillkomsten av Biblioteksvagten, den gemensamma referenstjänsten för folk- och universitetsbibliotek. BM ger ekonomiska tillskott även till andra nätbibliotekstjänster, och fungerar som ordförande i den styrgrupp som reglerar dessa ”nätbibliotek”.

På folkbiblioteksområdet har BM främst två viktiga redskap:

Det första är finansieringen (76,6 miljoner DKK/år) och uppdragsdefinitionen för Centralbiblioteken. Centralbiblioteken sysslar med kompletterande medieförsörjning, inklusive elektroniska media, driver på för samverkan, ägnar sig åt rådgivning och kompetensutveckling. BM skriver specifika utvecklingsavtal med varje centralbibliotek (som mellan sig också har en viss specialisering) och tilldelningen av medel grundar sig bl.a. på deras ”performance”.

2002 minskades antalet Centralbibliotek från 16 till tio, och nyligen ytterligare till sex. Bakgrunden till denna strukturrationalisering var behovet att frigöra pengar till webbutveckling utan att samtidigt behöva dra ner på anslagen för bokinköp (vilket var något som värnades av den dåvarande kulturministern). Genom Centralbiblioteksreformen har nu frigjorts 20 miljoner DKK/år, som förstärker BM utvecklingsarbete.

Det andra är den s.k. Utvecklingspuljen på 17,6 miljoner DKK. Ur denna ”påse” kan enskilda bibliotek eller bibliotek i samverkan söka utvecklingspengar. (Anslag beviljade 2008 gick till bl.a. biblioteket i Esbjerg som vill utveckla möjlighet att leverera från bokhandel, bibliotek och tidningar on-line på e-papper samt till biblioteket i Silkeborg för att skapa en Bibmobil, där hemsida, katalog, närbibliotek, databaser osv. levereras till mobila plattformar.)

Anslagen som lämnas från utvecklingspuljen är i vissa fall närmast symboliska (30,000 till 50,000 DKK) men de får ändå effekt genom att mottagaren skjuter till egen finansiering. 2008 delade 43 projekt på pengarna, vilket i snitt blir 395,000/projekt. Anslagen förankras i ett råd med representanter från bibliotekssektorn.

Av utvecklingspuljen har för i år dryga sex miljoner DKK anslagits för att, på de orter där biblioteksfilialer lagts ner, försöka bygga upp något nytt, till exempel ”självbetjäningsbibliotek” med långa öppettider.

Utöver dessa ”stående” budgetposter opererar BM också med anslag från olika departement, ofta i projektform. Ett av de större, återkommande anslagen är fem miljoner DKK för läsfrämjande på biblioteken, som distribueras via BM. Fem miljoner anslås också årligen för utbyggnad av ett speciellt barnkulturnätverk, som ska samordna många av de kulturinstitutioner som riktar sig till barn. Från integrationsministeriet finns särskilda utvecklingspengar för att bygga upp 100 läxcentrum på bibliotek runt om landet, särskilt inriktade mot invandrarungdomar (mest flickor), liksom en motsvarande on-line-tjänst (som mest används av pojkar).

Utöver dessa olika anslag utövar BM sitt strategiska ledarskap via strategi, prioriteringar, konferenser (bl.a. ett årligt biblioteksledarmöte) och föreläsningar. BM prioriteringar förankras i ett särskilt råd med representanter för kommuner och bibliotek.

2006 antog BM en strategi med namnet Fra information til viden, som har tre tyngdpunkter:

1. ALLT ska finnas på webben
2. Utveckla biblioteken som fysiska mötesplatser, där rummet blir ett media
3. Ökad tillgänglighet där människor befinner sig, fysiskt och virtuellt.

Kontrakten med centralbiblioteken och anslagen ur utvecklingspuljen återspeglar dessa prioriteringar.

I början på året tillsattes också en ny biblioteksutredning, med sikte på vad globaliseringen betyder för lärande, utbildning och forskning och bibliotekens roll i detta. Med denna knyts biblioteken till en överordnad samhällsagenda. Med denna sjösätts också ett nytt bibliotekskoncept, där ”access” till olika typer av material ersätts med ”enabling”, där användningen av olika typer av information, på många olika typer av plattformar, betonas.

Nationalbiblioteket (som nyligen slogs ihop med Köpenhamns Universitetsbibliotek) står på det hela taget utanför frågor som gäller folkbiblioteksutveckling.

Norge

Fram till 2003 hade Norge en Riksbibliotekstjenesten för universitets- och fackbiblioteken, en Statens Bibliotekstilsyn för folkbiblioteken och en utvecklingsmyndighet för museerna. När dessa slogs ihop till ABM-Utvikling (som även omfattar arkiven) utlovades en generell budgetförstärkning. Denna har dock inte förverkligats utan ABM-Utvikling hanterar idag på det hela taget de budgetanslag som tidigare fanns i respektive organisation.

ABM-Utvikling har en pott på knappt 26 miljoner NOK för utvecklingsinsatser. Dessa pengar är inte öronmärkta utan söks av såväl arkiv, som bibliotek och museer. 2007 gick 4,7 miljoner av dessa pengar till bibliotek. Därutöver anslogs 7,4 miljoner NOK till olika biblioteksprojekt ur ABM-Utviklings egen driftbudget. Totalt satsade ABM-Utvikling alltså 12,1 miljoner NOK på biblioteken år 2007. Av dessa gick nästan allt till folkbibliotek, eftersom det kom få ansökningar från högskolebiblioteken.

2009 anslås, till exempel, projektmedel till två kommunala bibliotek som vill utveckla sitt varumärke samt till Deichmanske och Akershus Fylkesbibliotek för att upprätta ett pendlarbibliotek på Oslo Sentral, som besöks av en miljon pendlare varje år.

ABM-Utvikling finansierar också driften av några specialbibliotek: fängelsebibliotek, bibliotek på sjukhus och andra statliga hälsoinstitutioner liksom folkbiblioteket på Svalbard. Sammanlagt lade ABM-Utvikling 2007 ut knappt 42 miljoner NOK på driften av dessa bibliotek.

ABM-Utvikling har en total driftsbudget på 194 miljoner DKK och 70 anställda. Förutom ABM-Utvikling själv går dessa pengar till att driva Kulturnet, Kulturella Skolsäcken och ett konsortium för licensupphandling (typ KULDA).

Fylkesbiblioteken (ett i vart och ett av de 18 fylkena) i Norge finansieras inte via staten eller ABM-Utvikling, utan direkt av fylkena (regionerna). De har utvecklats mycket olika. En del är direktinvolverade i driften av till exempel bokbussar, medan andra kanske bara har två till tre konsulenter som sysslar med rådgivning.

ABM-Utviklings relation till Fylkesbiblioteken är att de inhämtar råd och synpunkter från dem, får hjälp med statistiskt underlag och i många fall även samarbetar om större utvecklingsprojekt i regionerna. I övrigt är Fylkesbiblioteken helt självständiga från ABM-Utvikling. Relationen verkar inte vara problemfri. I en debattartikel i Aftenposten i december föreslog Ruth Ørnholt, chef för ett av de största fylkesbiblioteken, i Hordaland, att fylkesbiblioteken ska göras ansvariga för driften av de kommunala biblioteken i sitt fylke, ABM-Utvikling bantas ner och de ekonomiska resurserna för biblioteksutveckling föras över till den regionala nivån. Andra har tagit till orda för en renodling av fylkesbiblioteken till regionala utvecklingscentrum, genom att ta bort uppgifter som utlån och drift av bokbussar. Synpunkten att fylkesbiblioteken borde avskaffas och lägga utvecklingsuppdraget på de större folkbiblioteken har också framförts.

Pengar till läsutveckling och litteraturförmedling i biblioteken finansieras via ABM-Utvikling, ofta i samarbete med andra läsfrämjande organisationer Norsk Kulturråd finansierar produktion av böcker, tidningar och tidskrifter, inte själva läsfrämjandet.

ABM-Utvikling utövar också ledning på biblioteksområdet genom sin strategiska plan Bibliotek 2014. Den bygger på tre element:

- Digitala tjänster, gemensamma för folk- och högskolebibliotek
- Norgesbiblioteket – ett sömlöst nätverk som förenar alla bibliotekstyper, med gemensamt gränssnitt mot användarna
- Kompetensutveckling av bibliotekspersonalen

Såväl ABM-Utvikling som Nationalbiblioteket skjuter till pengar för att bygga upp ett nationellt, digitalt bibliotek, som bland annat ska omfatta ett projekt för samsökning i alla bibliotekskataloger. Norge saknar idag en gemensam katalog som också visar tillgänglighet.

Nederländerna

I Nederländerna arbetar man under våren arbetat med att fastslå en uppföljning till projektet Bibliotheekvernieuwing (BV), som ursprungligen pågick 2002 till 2006, men som sedan förlängdes med två år till 2008. Huvudmålet med BV var att åstadkomma en stabilare biblioteksstruktur med större utvecklingskraft. I början på 1990-talet avskaffades bibliotekslagen vilket förde över hela ansvaret för folkbiblioteken till kommunerna. Med över 500 kommuner, varav många ganska små, ledde detta till stora kvalitetskillnader mellan folkbiblioteken.

BV var en ”processbyrå” startad med de olika aktörerna på biblioteksområdet och finansierad av staten med en budget på €5,5 miljoner per år. Projektbyrån arbetade för att på frivillig basis skapa ”basbibliotek” med ett befolkningsunderlag på minst 30,000 invånare som i sin tur fogades in i ett större biblioteksnätverk på regional basis (Nederländerna har 12 provinser med egna direktvalda församlingar). I dessa nätverk var det meningen att provinsregeringarna själva liksom provinsbiblioteken (likheter med våra länsbibliotek) skulle fungera som motor, samordna ”back-office”, ansvara för personalfrågor, bedriva kompetensutveckling mm.

Den slutgiltiga utformningen av de regionala biblioteks nätverken blev mycket heterogen, men man kan ändå sägas ha nått en mer rationell biblioteksstruktur. Endast på ett fåtal platser i landet kan man hitta små, självständiga bibliotek som inte är infogade i ett större nätverk. BV ledde också till en större gemensam förståelse mellan stat, provinser och kommuner att bibliotekens problem endast kan tacklas gemensamt.

Flera olika utvärderingar gjordes av BV liksom av bibliotekens fortsatta behov av förnyelse. Utvärderingarna visade att €20 miljoner behövde avsättas per år (utöver den grundfinansiering på €500 miljoner som går till folkbiblioteken från kommunerna) för att modernisera folkbiblioteken med tonvikt på uppbyggande av ett nationellt, digitalt bibliotek.

Sedan detta förslag presenterades har det diskuterats vilket organ som ska ansvara för de €20 miljonerna. Styrgruppen bakom BV föreslog att man skulle skapa ett nytt, oberoende partssammansatt organ, en sorts BV mk 2. Det har också förekommit diskussioner om att upprätta tre till fem regionala utvecklingscentra som tillsammans skulle hantera de 20 miljonerna.

Ministeriet för kultur, vetenskap och utbildning motsatte sig dock dessa förslag. Ministeriet ansåg att utvecklingspengarna skulle hanteras av en nyupprättad, nationell sektormyndighet på biblioteksområdet. En av anledningarna var behovet av att kraftsamla kring uppbyggnaden av ett digitalt bibliotek, vilket kräver nationell samordning.

I bakgrunden finns också förslag från det nederländska Kulturrådet att upprätta sju olika sektormyndigheter på kulturområdet, för konst, musik, teater, bibliotek osv.

Biblioteksområdet har hittills saknat ett sådant institut.

Regeringens hållning är att sektorinstitutet skapas genom en tudelning av den nuvarande biblioteks föreningen (Vereniging van Openbare Bibliotheken, VOB). VOB har dels varit biblioteks förening som sysslat med lobbying och marknadsföring av biblioteken, dels statligt finansierad utvecklingsavdelning för folkbiblioteken. VOB har bland annat utvecklat och sjuösatt den omfattande digitala referenstjänsten Al@din. Huvudförslaget är nu att den tidigare utvecklingsavdelningen avskiljs och omvandlas till nationellt sektorinstitut med en årlig utvecklingsbudget på €20 miljoner per år.

De sista dagarna i mars lade regeringen fram sitt förslag om ett sektorinstitut för parlamentet, som accepterade förslaget. I propositionen fanns också att sektorinstitutet för år 2009 skulle få utvecklingsmedel på €20 miljoner, varav en miljon €ska gå till läsfrämjande åtgärder på biblioteken, vilka ska hanteras av VOB tillsammans med Stifelse Lezen. Om man räknar bort organisations- och administrationskostnader blir summan för biblioteksinnovation (digital infrastruktur, nya tjänster, digitalt innehåll) €17 miljoner. Andra kulturella institutioner hanterar tidskrifts- och litteraturstöd. Förhoppningar finns om att dessa €20 miljoner i utvecklingsanslag ska kvarstå under kommande år.

Storbritannien

Storbritannien har en mer komplicerad nationell biblioteksstruktur. Sedan ca tio år tillbaka finns Museums, Libraries and Archives Council (MLA) som är en s.k. Non-Governmental Public Body (NGPB). Dess uppgift är att dels att lyfta fram bibliotekens betydelse i olika sammanhang och ge regeringen råd i biblioteksfrågor, dels att fungera som ett strategiskt utvecklingscentrum för biblioteken själva.

MLA har dock en svag finansiell ställning. Organisationen finansierar endast i liten utsträckning egna biblioteksprojekt och har vissa fonder för detta ändamål, men vill inte uppge hur stora de är.

Under den senaste tioårsperioden har Storbritannien sett två stora, nationella utvecklingsprojekt på biblioteksområdet: Det första, som hade sin höjdpunkt 2002, var The Peoples Network som spenderade £ 170 miljoner för bredbandsuppkopplingar, digitalisering och kompetensutveckling. Projektets huvudfinansiär var DCMS (Department for Culture, Media and Sports). I detta hade MLA (eller Resource som organisationen hette då) en roll att lägga upp och styra själva genomförandet.

Det andra stora programmet på biblioteksområdet är The Community Library Programme, som finansieras via The Big Lottery Fund och som pågår just nu. Det är ett treårs program på sammanlagt £ 80 miljoner som ska utveckla bibliotekens förmåga att anpassa sitt informationsutbud till det omgivande samhällets behov. En del bibliotek har öppnat sina styrelser för användare, mycket arbete läggs på utformningen av biblioteksrummet, bibliotekens placering, öppettider osv. Här fungerar MLA som rådgivare och genomförare.

Även om dessa projekt välkomnats finns kritik i biblioteksvärlden mot att regeringen inte varit beredd att skjuta till medel för drift av de system som utvecklas i olika projekt. Eftersom MLA har så lite egna pengar finns en vaksamhet från kommunernas sida gentemot förslag som ökar driftkostnaderna för biblioteken.

Gentemot biblioteken arbetar MLA med The Library Action Plan, som har utvecklingen av "best practice" som viktig ingrediens, man finansierar och sammanfattar forskning på biblioteksområdet och arbetar med såväl nationella som regionala biblioteksplaner.

Den brittiska regeringen skar nyligen ner MLA:s budget vilket ledde till att den tidigare ganska omfattande regionala verksamheten bantades kraftigt. Liknande bantningar drabbade även The Arts Council och The Sports Council (även de NGPB:s) Regeringen har uttalat att man vill förenkla och rationalisera strukturen på kulturområdet.

Från att MLA haft nio olika regionala kontor med mellan 10 och 15 anställda har kontoren nu i storleksordningen tre anställda. De olika regionala kontoren hade tidigare egna utvecklingsfonder på ungefär £ 100,000. Dessa har också bantats och en del, oklart hur mycket, har överförts till MLA centralt.

Ett område där MLA bidrar med egen finansiering är läsförståelse och böcker till barn och unga vuxna. Nyligen var MLA med och organiserade The National Year of Reading. På grund av att var sjätte britt har läs- och skrivsvårigheter är det dock en rad olika organ verksamma på detta område: The Reading Agency, National Litereray Trust, The Book Trust, som alla är välgörenhetsorganisationer (charities) med statlig finansiering i botten.

Regeringen har nyligen sjösatt en ny biblioteksutredning som ska studera kompetensutveckling, digitalisering, kvalitetsmätning, samarbetspartners och lokala/regionala samverkansformer. Men även här är det en klart uttalad hållning att alla förändringar skall ske inom ramen för existerande budgetar.

En svensk modell för biblioteksinnovation

Ur Kulturutredningens kapitel 15, bland annat sidorna 53 och 69, kan man utläsa en rad uppgifter för KB som nationell biblioteksmyndighet. Grundat på bland annat dessa uppgifter kan man skissa på en svensk modell för biblioteksinnovation, omfattande alla offentligt finansierade bibliotek.

1. *Ett tydligt användarperspektiv.* Det är KB:s uppfattning att en nationell biblioteksmyndighet inte är ett självändamål. Inte heller är ökad samverkan mellan olika bibliotekstyper ett mål i sig. Syftet är att förbättra service och tillgänglighet för användarna, var de än bor, vilken åldersgrupp de än representerar och i vilket syfte de än söker sig till biblioteket.

En nationell biblioteksmyndighet kan verka för en starkare teknisk infrastruktur, till exempel med en gemensam nationell katalog, gemensamma tjänster och i vissa delar gemensam upphandling av medier, med det uttalade syftet att öka bibliotekens attraktivitet och användbarhet för den enskilde.

En systematisk metodutveckling och spridning av ”best practice” verkar i samma riktning. Så till exempel kan biblioteken, för att öka sina kontaktytor mot nya och gamla användare, sträva efter en horisontell integration med aktörer och institutioner utanför bibliotekssfären.

Ökad samverkan lokalt, regionalt, och nationellt är en nyckel till ett effektivare svenskt bibliotekssystem, som frigör pengar för nya, innovativa lösningar. Likaså kan ett system för kvalitetssäkring av biblioteken vara till gagn för alla användare och fungera som en pådrivande faktor för biblioteksinnovation.

KB vill med detta stärka biblioteken som centrala samhällsinstitutioner, kapabla att fylla en rad essentiella uppgifter: som öppna och kreativa kulturinstitutioner med tyngdpunkt på läsande och litteratur, som redskap för livslångt lärande och personlig utveckling, som mötesplatser som bidrar till samhällets sammanhållning och det demokratiska samtalet samt inte minst som centrala aktörer inom högre utbildning och forskning.

2. *En lärprocess.* KB är medvetet om att myndigheten står inför en lärprocess, där ny kompetens och nya resurser behöver byggas upp för att kunna bli en myndighet för hela biblioteksområdet. Denna kompetens- och resursupbyggnad bör ske i samklang med nedan skisserade rådslagsprocess.

3. *Utvärdera samverkan.* En naturlig utgångspunkt för den nya biblioteksmyndigheten är att utvärdera bibliotekslagen och särskilt dess paragrafer om samverkan mellan alla offentligt finansierade bibliotek samt de biblioteksplaner som delvis ligger till grund för denna samverkan.¹ KB har därför för avsikt göra en inventering av kommunala och regionala samverkansprojekt. Vad innehåller dessa projekt? Vilka är drivkrafterna? Vilka är problemen? I vilken mån samverkar alla offentligt finansierade bibliotek i en region och hur går man vidare? Ur denna översyn hoppas KB kunna skapa en tydligare bild av hur samverkan i praktiken går till ute i landet och om det finns gemensamma mönster, både vad gäller problem och lösningar. I denna utvärdering är det naturligt för KB att använda sig av den expertis som finns i läns- och regionbiblioteken.

---

¹ En revisionsrapport från Regionförbundet Östsam (2007) visar att även om kommunala och regionala biblioteksplaner upprättas är samordningen mellan dessa planer svag eller obefintlig. Därmed går en viktig del av den regionala utvecklingsdynamiken förlorad. (<http://www.lansbibliotek.ostsam.se/Om+lansbiblioteket/revision/>)

4. *Regionala biblioteksrådslag.* Med analysen av biblioteksplaner och faktisk samverkan ute i regionerna som grund är det KB:s avsikt att samla till regionala biblioteksrådslag. Dessa rådslag bör organiseras med utgångspunkt i de framväxande storregionala samarbetsmönster man kan spåra redan idag. Rådslagen bör även omfatta representanter för lånecentraler och depåbiblioteket, liksom politiska representanter. Dessa regionala rådslag behöver tackla flera frågeställningar samtidigt:

- A. Hur ser den faktiska lokala och regionala samverkan ut?
- B. Vilka är de stora regionala utvecklingsfrågorna på biblioteksområdet?
- C. Vilka är de stora nationella utvecklingsfrågorna på biblioteksområdet?
- D. Hur ska KB:s förankring regionalt och lokalt organiseras? Hur kan en permanent rådslagsform etableras?

5. *Regionala innovationscentrum.* Det är KB:s förhoppning att de regionala biblioteksrådslagen också ska ge input till en regional och nationell dialog om läns- och regionbibliotekens, liksom lånecentralernas, framtida struktur som arbetssätt. Som nationell myndighet behöver KB metoder och vägar för en fortgående regional förankring. Det är därför KB:s avsikt att uppmuntra och understödja framväxten av (stor)regionala plattformar för bibliotekssamverkan i och mellan de olika länen/regionerna. Dessa plattformar bör omfatta representanter för alla bibliotekstyper och grunda sig på en strategisk analys av de stora utvecklings- och innovationsfrågorna i regionen². KB är införstådd i att deltagarna i dessa plattformar kan förändras/utökas i takt med att Sveriges framtida regionala karta förändras. KB har för avsikt att sätta ett antal pilotprojekt för att pröva hur den framtida samverkan mellan ett nationellt och flera regionala innovationscentrum på biblioteksområdet kan utformas. Man kan tänka sig att dessa regionala samverkansplattformar utvecklas till en avlösning av dagens läns- och regionbibliotek med regionala innovationscentrum omfattande alla bibliotekstyper.

6. *Nationellt innovationscentrum.* På nationell nivå har KB för avsikt att skapa ett innovationscentrum vars främsta uppgift blir att genom en pågående omvärldsanalys identifiera dels de stora nationella utvecklingsfrågorna, dels vilka nationella, regionala och lokala samverkansinitiativ som kan utgöra lösningar på dessa frågor. Innovationscentrum ska identifiera och lyfta fram "best practice" från olika delar av landet, med särskild tyngdpunkt på samverkan mellan olika bibliotekstyper. Med de utvecklingsmedel som står till KB:s förfogande finansieras prototypering/uppskalning av de mest lovande projekten. Innovationscentrum kommer också att innefatta ett Kompetenscentrum, för att, i överensstämmelse med de regionala och nationella prioriteringar som fastställts genom bl.a. de regionala rådslagen, understödja kompetensutveckling inom alla bibliotekstyper.

7. *Nationell biblioteksplan.* Till stöd för KB:s verksamhet som nationell biblioteksmyndighet behövs även en nationell biblioteksplan som över en längre tidsperiod skissar på bibliotekens stora framtidsfrågor. Även denna plan kräver en djupgående konsultationsprocess, vars syfte bl.a. är att skapa förståelse för att svensk biblioteksutveckling kräver fortgående samverkan och engagemang från kommunala, regionala och statliga aktörer.

2009-05-18

---

² Initiativ till denna typ av bredare regionala plattformar, omfattande flera bibliotekstyper, har bl.a. tagits i Region Kalmar och i Stockholm.

